

Ελευθερία Μαντά

ΟΙ ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 26ης ΜΑΪΟΥ 1996
ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Οι αλβανικές εκλογές της 26ης Μαΐου 1996 αποτέλεσαν αναμφισβήτητα σταθμό στην ιστορική πορεία της γειτονικής μας χώρας, καθώς σηματοδότησαν αφενός την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης στην εξάχρονη πορεία της προς τον εκδημοκρατισμό και αφετέρου αποτέλεσαν το σημείο εκκίνησης των κατοπινών εξελίξεων, που θα οδηγήσουν την Αλβανία στο κατώφλι του 21ου αιώνα. Οι εκλογές αυτές, οι τρίτες που διεξάχθηκαν στη χώρα μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος το 1990, δικαιολογημένα θεωρήθηκαν από πολλές πλευρές ως οι σημαντικότερες της τελευταίας πενταετίας, οι συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκαν, ωστόσο, δεν φάνηκαν ανάξιες των κρίσιμων κατά τα άλλα περιστάσεων, δεν κατόρθωσαν να απαντήσουν θετικά στην πρόκληση των καιρών.

Το στοιχείο που περισσότερο από όλα χαρακτήρισε τις αλβανικές εκλογές υπήρξε η απουσία του νομοθετικού εκείνου πλαισίου που θα εγγυόταν την ανάπτυξη δημοκρατικών διαδικασιών και θα εξασφάλιζε την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλα τα πολιτικά κόμματα της χώρας για την κάθοδό τους στον εκλογικό στίβο και τη δίκαιη εκπροσώπησή τους στη νέα Βουλή. Αυτό που από πολύ νωρίς άρχισε να γίνεται φανερό τόσο στους πολιτικούς κύκλους της χώρας όσο και μεταξύ των ξένων διπλωματών και παρατηρητών ήταν ότι η διεξαγωγή των εκλογών θα επηρεαζόταν αναπόφευκτα από το κλίμα πόλωσης που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται μεταξύ κυρίως των δύο μεγαλύτερων αλβανικών κομμάτων, του Δημοκρατικού, που είχε στα χέρια του την εξουσία, και του Σοσιαλιστικού, του μεγαλύτερου των κομμάτων της αντιπολίτευσης. Καθοριστικός αναμενόταν επίσης ότι θα ήταν και ο ρόλος του Αλβανού Προέδρου της Δημοκρατίας Σαλί Μπερίσα, για τον οποίο μάλιστα από πολύ νωρίς επικράτησε η άποψη ότι, πέραν του να είναι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος και ο άνθρωπος που θα διασφάλιζε την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών, επρόκειτο αντίθετα να δώσει μια προσωπική μάχη για τη διατήρηση του ίδιου και του κόμματός του στην εξουσία¹. Μια νίκη του Δημοκρατικού

1. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 9.2.1996.

Κόμματος στις εκλογές, και μάλιστα με σημαντική πλειοψηφία, θα εξασφάλιζε στον Αλβανό Πρόεδρο αφενός τη δυνατότητα υπερωψήφησης ενός νέου Συντάγματος, εφόσον το προσχέδιο που είχε υποβληθεί σε δημοψήφισμα το 1994 είχε απορριφθεί, και αφετέρου την επανεκλογή του στο προεδρικό αξίωμα, η οποία έπρεπε να πραγματοποιηθεί το αργότερο ως τον Απρίλιο του 1997.

Είναι αλήθεια ότι η προϋπάρχουσα ένταση μεταξύ των δύο μεγαλύτερων κομμάτων είχε αρχίσει να κλιμακώνεται αρκετούς ήδη μήνες νωρίτερα, όταν γινόταν πλέον φανερό ότι η αλβανική κυβέρνηση προετοίμαζε κατά τρόπο μεθοδικό τη νικητήρια πορεία της προς τις εκλογές, επιχειρώντας ταυτόχρονα να περιορίσει την ελευθερία έκφρασης της αντιπολίτευσης και ιδιαίτερα των σοσιαλιστών, για τους οποίους υπήρχε ο φόβος ότι θα εκμεταλλεύονταν πολιτικά και θα καρπώνονταν τελικά με τη μορφή ψήφων τη γενικότερη δυσανεμία που επικρατούσε στο εσωτερικό της χώρας αφενός εξαιτίας της οικονομικής καχεξίας και της αργής εν γένει πορείας προς μιας κάποιας έκτασης οικονομική ανάκαμψη και αφετέρου εξαιτίας της ολοένα και εναργέστερα εκδηλούμενης εκτροπής του καθεστώτος προς τον αυταρχισμό. Η ψήφιση του «νόμου περί γενοκτονίας» το Σεπτέμβριο του 1995, ο οποίος συνοδεύτηκε κατόπιν από τον αμφιλεγόμενο νόμο «περί ελέγχου των πολιτικών φυσιογνωμιών», άνοιξε ουσιαστικά το δρόμο για την απομάκρυνση από το προσκήνιο των πολιτικών αντιπάλων του Αλβανού Προέδρου, καθώς μεταξύ άλλων απαγόρευε τη συμμετοχή στις εκλογές των ατόμων που με οποιονδήποτε τρόπο είχαν συνεργαστεί με το προηγούμενο κομμουνιστικό καθεστώς, μια απαγόρευση που εφαρμόστηκε ωστόσο επιλεκτικά σε βάρος κυρίως των μελών του Σοσιαλιστικού Κόμματος, αποκλείοντας 45 από τα κορυφαία στελέχη του από τη συμμετοχή στις εκλογές².

Οι πραγματικές διαστάσεις όμως και η έκταση των μεθοδεύσεων που επρόκειτο να υιοθετηθούν από την κυβερνητική πλειοψηφία και ιδιαίτερα τον Αλβανό Πρόεδρο προκειμένου να ελεγχθεί η συμπεριφορά του εκλογικού σώματος έγιναν φανερές μόνο μετά την ψήφιση του νέου εκλογικού νόμου, το Φεβρουάριο του 1996, λίγους μόλις μήνες δηλαδή πριν τη διεξαγωγή των εκλογών. Σύμφωνα μ' αυτόν, αυξάνονταν από 100 σε 115 οι έδρες που θα κατανέμονταν βάσει του πλειοψηφικού συστήματος, αφήνοντας 25 μόλις έδρες για την κατανομή ανά την επικράτεια, ενώ ταυτόχρονα προαπαιτούνταν ένα ελάχιστο ποσοστό 4% για κάθε κόμμα προκειμένου να συμμετάσχει στην αλβανική Βουλή, ποσοστό που θα πολλαπλασιαζόταν αναλογικά σε περιπτώσεις συνασπισμών κομμάτων. Επρόκειτο βέβαια για διατάξεις που προφανή

2. M. Sullivan, «Socialists on the Campaign Trail», *Transition*, 2/11 (31.5.1996), 38-39.

στόχο είχαν τον αποκλεισμό των μικρότερων κομμάτων και των συνασπισμών από μια ουσιαστική εκπροσώπησή τους στη Βουλή. Ο νόμος έθετε επιπλέον υπό τον ασφυκτικό κυβερνητικό έλεγχο την κεντρική και τις περιφερειακές εκλογικές επιτροπές και συνεπώς ολόκληρη την εκλογική διαδικασία³. Δεν ήταν λοιπόν παράδοξο το γεγονός ότι η υποβολή του κειμένου προς ψήφιση προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων από την πλευρά της αντιπολίτευσης και έγινε τελικά αποδεκτό, ύστερα από τη σφοδρότερη συνεδρίαση που γνώρισε η αλβανική Βουλή τα τελευταία πέντε χρόνια, χάρη στην ψήφισή του αποκλειστικά από την πλειοψηφία των βουλευτών του Δημοκρατικού Κόμματος⁴.

Από εκεί και στο εξής, όλα τα πλεονεκτήματα βρίσκονταν πλέον στα χέρια του Αλβανού Προέδρου, τα οποία φρόντισε βέβαια να χρησιμοποιήσει κατάλληλα προκειμένου να αιφνιδιάσει την αντιπολίτευση και να χειραγωγήσει το εκλογικό σώμα: ο καθορισμός με προεδρικό διάταγμα των νέων εκλογικών ζωνών με αύξηση του αριθμού τους στις περιοχές όπου αναμενόταν ουσιαστική επικράτηση του Δημοκρατικού Κόμματος, η προκήρυξη της ημερομηνίας των εκλογών και η επίσημη έναρξη της προεκλογικής περιόδου μόλις στα μέσα Απριλίου, η χρησιμοποίηση της αστυνομίας και των μυστικών υπηρεσιών για τον εκφοβισμό πολιτών και πολιτικών, ο πλήρης έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η εκμετάλλευση για προπαγανδιστικούς λόγους της υποστήριξης που εν γένει του παρείχε ο δυτικός κόσμος, η χρησιμοποίηση τέλος παρατραπέζικών συστημάτων (όπως δυστυχώς έμελλε να αποκαλυφθεί αργότερα κατά τρόπο δραματικό και ολέθριο) για τη δημιουργία μιας ψευδούς εικόνας οικονομικής ευμάρειας και φρούδων ελπίδων για θεαματική άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ψηφοφόρων⁵, όλα αυτά δεν άφηναν πλέον περιθώρια αμφιβολιών για το ποιος τελικά θα ήταν ο κυρίαρχος του πολιτικού παιχνιδιού και ο ρυθμιστής των εξελίξεων.

Υπό τις συνθήκες αυτές ήταν αναμενόμενο το πολιτικό κλίμα των ημερών να οξυνθεί επικίνδυνα και η αντιπαράθεση μεταξύ των κομμάτων να ξεφύγει από τα στενά πλαίσια του πολιτικού διαλόγου. Μια ανασκόπηση του αλβανικού τύπου της περιόδου αυτής είναι αρκετή για να πείσει τον αναγνώστη ότι η προεκλογική εκστρατεία δεν διεξάχθηκε στο επίπεδο μιας πολιτικής αντιπαράθεσης βασισμένης σε επιχειρήματα και προγράμματα για την ανάκαμψη της χώρας, αλλά αναλώθηκε κατά βάση σε ποικίλες κατηγορίες που απευθύ-

3. Για το πλήρες κείμενο του εκλογικού νόμου βλ. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, φύλ. 225-227.

4. *Ελευθεροτυπία*, 3.2.1996.

5. Χαρακτηριστικό από την άποψη αυτή είναι το κεντρικό προεκλογικό σύνθημα που χρησιμοποίησε το Δημοκρατικό Κόμμα κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του: «Μαζί μας, όλοι κερδίζουν».

νονταν στους κομματικούς αρχηγούς και σε πολλά στελέχη ένθεν και ένθεν⁶: το Δημοκρατικό Κόμμα επέμεινε στην τακτική τού να συνδέει το αντίπαλο Σοσιαλιστικό με το προηγούμενο κομμουνιστικό καθεστώς και να προπαγανδίζει ότι η ψήφος προς αυτό σήμαινε για τη χώρα επιστροφή στο παρελθόν· οι σοσιαλιστές αντίθετα επιδόθηκαν σε έναν αγώνα αποκάλυψης σκανδάλων που αφορούσαν κατεξοχήν το πρόσωπο του Προέδρου και εξαπέλυαν διαρκώς κατηγορίες για ανικανότητα και διαφθορά της κυβέρνησης και χειραγώγηση της κοινής γνώμης.

Μέσα σ' αυτό το πολιτικό σκηνικό, το οποίο δυστυχώς δεν προοιωνιζόταν ομαλές εξελίξεις, ήταν υποχρεωμένη να ενταχθεί και να δραστηριοποιηθεί και η ελληνική μειονότητα, η οποία επιζητούσε αφενός να πάρει τις αποστάσεις της από την περιρρέουσα διόλου ενθαρρυντική προεκλογική ατμόσφαιρα και αφετέρου να επιτύχει λύσεις για τα πρόσθετα, εγγενή προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει. Από τη στιγμή που ο αλβανικός νόμος του Ιουλίου 1991 είχε απαγορεύσει τη δημιουργία κομμάτων σε εθνική βάση και, κατ' επέκταση, τη συμμετοχή της ΟΜΟΝΟΙΑΣ στις εκλογές, η μειονότητα εκφράστηκε πολιτικά μέσα από το κόμμα της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μια συνεργασία ωστόσο που δεν υπήρξε πάντοτε αγαστή. Φαίνεται ότι από την αρχή ήδη του έτους και παρά τις εκατέρωθεν επίσημες διαψεύσεις υπέβασκε μια διαφωνία μεταξύ των δύο πλευρών αναφορικά με τον καθορισμό των υποψήφιων βουλευτών που θα πολιτεύονταν στις εκλογικές περιφέρειες Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου, όπου υπερερεί αριθμητικά ο ελληνικός πληθυσμός⁷.

Περισσότερο όμως και από μια διαφορά σε ό,τι αφορούσε ζητήματα προσώπων, η δυσπιστία αυτή πιθανότατα δεν ήταν τίποτε άλλο παρά η έκφραση της αντίθεσης εκ μέρους των στελεχών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ στις κινήσεις του προέδρου της ΕΑΔ για μια προσέγγιση με τα υπόλοιπα αλβανικά κόμματα και ιδιαίτερα με το Δημοκρατικό⁸. Μια πιθανή συμμαχία της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με οποιοδήποτε αλβανικό κόμμα θα παρείχε σ' αυτό τη δυνατότητα αφενός να εμφανίζεται ως ο

6. Βλ. κυρίως τις επίσημες εφημερίδες του Δημοκρατικού και Σοσιαλιστικού Κόμματος, *Rilindja Demokratike* και *Zëri i Popullit*, αντίστοιχα.

7. Βλ. ενδεικτικά *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 23.1.1996. Για την επίσημη διάψευση εκ μέρους του κ. Βασιλείου Μέλου, προέδρου της ΕΑΔ, βλ. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 16.1.1996.

8. Βλ. ενδεικτικά σχετικές δηλώσεις του προέδρου της ΕΑΔ, *Demokracia*, 7.1.1996 και *Rilindja Demokratike*, 13.4.1996. Μετά από συνάντηση μάλιστα του προέδρου της ΕΑΔ με τον πρόεδρο του Δημοκρατικού Κόμματος και αντιπρόεδρο της κυβέρνησης, οι δύο πολιτικοί δήλωσαν «ευνοϊκά διατεθειμένοι για μια προεκλογική συνεργασία στη βάση της συνέχισης της πορείας της χώρας προς τον εδημοκρατισμό και την οικονομία της αγοράς, την αποτροπή της επιστροφής στις δομές του παρελθόντος, καθώς και την προετοιμασία ενός πιο συγκεκριμένου σχήματος μεταλογικής συνεργασίας».

μοναδικός εκφραστής και υπέρμαχος των δικαιών της ελληνικής μειονότητας στο πλαίσιο του αλβανικού κράτους και αφετέρου να εξασφαλίσει προς όφελός του την πάντοτε επιθυμητή εύνοια της επίσημης Ελλάδας⁹. Δεν έλειψαν μάλιστα και οι απόψεις ότι η κυβερνητική προπαγάνδα σε αρκετές περιπτώσεις είχε επιχειρήσει να υποσκελίσει την ΟΜΟΝΟΙΑ και να περιορίσει την επιρροή της, προβάλλοντας ως ουσιαστικό εκφραστή και εκπρόσωπο της μειονότητας τον πρόεδρο της ΕΑΔ: «το γεγονός ότι η ΟΜΟΝΟΙΑ στηρίζει την ΕΑΔ δεν πρέπει να δημιουργήσει την ιδέα ότι είναι το ίδιο πράγμα. Άλλο τόσο, δεν επιτρέπεται η ΕΑΔ να αντιπροσωπεύει την ΟΜΟΝΟΙΑ εκεί που δεν της τυχάνει. ... Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα έχει νόμιμο εκπρόσωπό της την ΟΜΟΝΟΙΑ», γράφτηκε χαρακτηριστικά¹⁰.

Αλλά και η ίδια η ηγεσία της ΟΜΟΝΟΙΑΣ βρισκόταν σε εξαιρετικά δυσχερή θέση, καθώς είχε να αντιμετωπίσει μια έρπουσα μεταξύ των μελών της μειονότητας δυσαρέσκεια και μια έντονη κριτική για την έως τότε πορεία της. Ασφαλώς η οργάνωση είχε προσφέρει πολλά για την προβολή και προάσπιση των εθνικών δικαιών της μειονότητας κατά τα τελευταία πέντε χρόνια, η έλλειψη γνώσης και πείρας, ωστόσο, σε συνδυασμό με την ανάμιξη στα εσωτερικά της και ελλαδικών παραγόντων (πολιτικών προσώπων, κομμάτων, φορέων, ακόμη και οργανώσεων και «πατριωτικών σωματείων»), είχαν προκαλέσει κατά καιρούς διάσπαση μεταξύ των ηγετικών στελεχών της οργάνωσης και το σχηματισμό διαφόρων ρευμάτων: ο διαχωρισμός μεταξύ «αριστερών» και «δεξιών», μεταξύ «σκληροπυρηνικών» και «μετριοπαθών», μεταξύ ηγετών πραγματικά μαχόμενων για τα συμφέροντα της μειονότητας και ηγετών «κατά παραγγελία», δεσμευμένων σε αλλότρια συμφέροντα, κλόνισε ασφαλώς την αξιοπιστία της οργάνωσης¹¹, ενώ δεν έλειψαν ούτε οι υποψίες για άνιση οικονομική μεταχείριση, καθώς ο κόσμος έβλεπε σε πολλούς από τους αιρετούς εκπροσώπους του ένα βιοτικό επίπεδο που δεν ανταποκρινόταν στις αποδοχές τους, έβλεπε τη βοήθεια από την Ελλάδα να δίνεται επιλεκτικά στους μεν ή τους δε¹².

Η προεκλογική περίοδος, ωστόσο, έμελλε να δημιουργήσει και ένα τρίτο σημείο τριβής, σχετιζόμενο άμεσα με την κάθοδο Ελλήνων της μειονότητας ως υποψήφιων βουλευτών για τις εκλογικές περιφέρειες του νότου όχι μόνο στο πλαίσιο της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά είτε στο

9. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 19.1.1996.

10. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 13.2.1996.

11. Επανειλημμένα είναι τα σχετικά άρθρα που δημοσιεύθηκαν στη *Φωνή της Ομόνοιας*, την επίσημη εφημερίδα της οργάνωσης, κατά τους πρώτους κυρίως μήνες του 1996. Βλ. ενδεικτικά τα φύλλα στις 16.1.1996, 6.2.1996 και 5.3.1996.

12. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 23.2.1996.

πλαίσιο των υπόλοιπων αλβανικών κομμάτων, κυρίως του Σοσιαλιστικού και λιγότερο του Δημοκρατικού, είτε ως ανεξάρτητων βουλευτών. Η παρουσία τους αντιμετωπίστηκε από άλλους μεν ως μια προσπάθεια του κράτους και των κομμάτων να διασπάσουν τις τάξεις της μειονότητας, να διαιρέσουν το ελληνικό στοιχείο σε κάθε ζώνη και να αποκλείσουν έτσι την άμεση αντιπροσώπευσή του στην αλβανική Βουλή¹³, από άλλους δε ως η φυσιολογική έκφραση της δυσaráεσκειας και αντίδρασης του ελληνικού πληθυσμού στα όσα καταλογίζονταν σε βάρος της ηγεσίας της ΟΜΟΝΟΙΑΣ για την πολιτεία της κατά το παρελθόν. Οπωσδήποτε, το θέμα αυτό είχε εξίσου να κάνει με το αναπόφευκτο δίλημμα που σε κάποια στιγμή της εξέλιξής τους φαίνεται ότι αντιμετωπίζουν όλες οι εθνικές μειονότητες: είναι τελικά προτιμότερη η περιχαράκωση από την περιβάλλουσα κοινωνία και η συσπείρωση γύρω από έναν πολιτικό φορέα αποκλειστικά μειονοτικό με στόχο τη διεξαγωγή ενός διαρκούς αγώνα για το σεβασμό των μειονοτικών δικαιωμάτων, με αρωγό το εκάστοτε εθνικό κέντρο, ή μήπως η προάσπιση των δικαιωμάτων αυτών επιτυγχάνεται τελικά καλύτερα με τη σταδιακή ενσωμάτωση στους κόλπους του κράτους και την ένταξη και αναρρόχιση των μελών της μειονότητας στον κρατικό μηχανισμό, με παράλληλη βέβαια διατήρηση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας;

Και ενώ το πρώτο ζήτημα, το αναφερόμενο στην ανάδειξη των υποψήφιων βουλευτών, φαίνεται ότι λύθηκε σχετικά νωρίς με τη συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ των προέδρων της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, σύμφωνα με την οποία για τις υποψηφιότητες στις εκλογικές περιφέρειες της μειονότητας θα αποφάσιζε το Γενικό Συμβούλιο της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, ενώ για τις υπόλοιπες περιφέρειες θα αποφάσιζαν από κοινού το προεδρείο της ΕΑΔ και τα τοπικά προεδρεία της ΟΜΟΝΟΙΑΣ¹⁴, τα υπόλοιπα προβλήματα ωστόσο και κυρίως η δυσaráεσκεια έναντι της ηγεσίας της ΟΜΟΝΟΙΑΣ δεν στάθηκε δυνατό να ξεπεραστούν, όπως άλλωστε θα δείξουν και τα ίδια τα αποτελέσματα των εκλογών. Πάντως η αλήθεια είναι ότι όσο πλησίαζε η ημερομηνία διεξαγωγής των εκλογών τόσο πλήθαιναν οι φωνές εκείνων που καλούσαν σε συσπείρωση το λαό της μειονότητας και μιλούσαν για ομοψυχία και στήριξη αφενός των υποψήφιων βουλευτών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ για τις μειονοτικές περιοχές και αφετέρου των Ελλήνων υποψήφιων ανεξαρτήτου κόμματος για τις μικτές περιοχές.

13. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 19.4.1996 και 26.4.1996.

14. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 30.1.1996. Βάση της συμφωνίας αυτής υπήρξε η απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της ΟΜΟΝΟΙΑΣ της 29ης Ιανουαρίου 1995, η οποία αφορούσε στις σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ της οργάνωσης και της ΕΑΔ και στο ρόλο των αιρετών αντιπροσώπων. Βλ. το σχετικό κείμενο στη *Φωνή της Ομόνοιας*, 3.2.1995.

Ενταγμένες λοιπόν στο αβέβαιο πολιτικό κλίμα που επικρατούσε και υπό τη σκιά των δικών τους εσωτερικών προβλημάτων προετοιμάστηκαν τόσο η οργάνωση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ όσο και η Ένωση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων για τη διεξαγωγή του δικού τους προεκλογικού αγώνα. Πρώτο μέλημα υπήρξε βέβαια η επιλογή των υποψήφιων αρχικά για τις εκλογικές περιφέρειες της μειονότητας, η οποία έγκειτο στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, και κατόπιν για τις μικτές περιοχές, όπου οι υποψήφιοι θα αναδεικνύονταν, όπως αναφέρθηκε, με συναπόφαση των προεδρείων της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και της ΕΑΔ¹⁵. Η σχετική διαδικασία κατέληξε στην ανάδειξη ως υποψήφιων βουλευτών για τις μειονοτικές περιοχές των: Θανάση Δρόσου και Βαγγέλη Ντούλε για το νομό Αργυροκάστρου (εκλογικές ζώνες 111 και 112 αντίστοιχα) και Βασίλειου Μέλου, Θωμά Μήτσου και Βασίλειου Τσάκου για το νομό Δελβίνου–Αγίων Σαράντα (εκλογικές ζώνες 113, 114 και 115 αντίστοιχα). Αρκετοί υποψήφιοι ελληνικής καταγωγής συμπεριλήφθηκαν επίσης στα ψηφοδέλτια της ΕΑΔ και για τις υπόλοιπες εκλογικές περιφέρειες της χώρας όπου κατοικεί ελληνικός πληθυσμός¹⁶.

Το βασικό πρόγραμμα στο οποίο στήριξε η ΕΑΔ τη διεξαγωγή του σύντομου —εκ των πραγμάτων— προεκλογικού της αγώνα περιλάμβανε κατά βάση το αίτημα για τη θεσμοθέτηση και εφαρμογή ενός κράτους δικαίου που θα εξασφάλιζε τις βασικές συνταγματικές ελευθερίες των πολιτών και για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και μειονοτήτων που ζουν στην Αλβανία: της ελληνικής, της αρωμουνό–βλαχικής, της σλαβομακεδονικής, των ρόμα κ.ά. Τα δικαιώματα των μειονοτήτων αυτών η Ένωση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων τα αντιλαμβάνονταν μέσα από δύο οπτικές: αφενός ως συνταγματικά δικαιώματα των μελών των μειονοτήτων αυτών ως Αλβανών πολιτών και αφετέρου ως δικαιώματα που προκύπτουν από την ίδια την εθνική τους ιδιαιτερότητα και που εξασφαλίζουν την ιδιαίτερή τους ταυτότητα (δικαίωμα για τη διδασκαλία στη μητρική γλώσσα των μειονοτήτων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, δικαίωμα διατήρησης και ανάπτυξης της πολιτισμικής τους κληρονομιάς, της διατήρησης και άσκησης της θρησκείας τους, του σχηματισμού οργανώσεων, της αντιπροσώπευσής τους στα διάφορα επίπεδα της εξουσίας και της διατήρησης σχέσεων με το εθνικό τους κέντρο)¹⁷. Ιδιαίτερα οι υποψήφιοι που προέρχονταν από τους κόλπους της ΟΜΟΝΟΙΑΣ δήλωναν την πρόθεσή τους να αγωνιστούν για

15. Για τον τρόπο ανάδειξης των υποψήφιων βουλευτών βλ. τη σχετική απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της ΟΜΟΝΟΙΑΣ της 24ης Φεβρουαρίου. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 1.3.1996.

16. Για τον πλήρη κατάλογο των υποψήφιων βουλευτών της ΕΑΔ στις διάφορες εκλογικές ζώνες βλ. *Demokracia*, 28.4.1996.

17. Ο.π.

την υπεράσπιση των ανθρωπίνων και εθνικών δικαιωμάτων της ελληνικής μειονότητας, αλλά και των εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων όσων κατέφευγαν και εργάζονταν στην Ελλάδα. Προσδοκούσαν τέλος ότι η ΕΑΔ θα λάμβανε ένα ποσοστό άνω του 7-8% και θα εξέλεγε περισσότερους από 3-4 βουλευτές¹⁸, ενώ δεν έλειψαν και οι ελπίδες για διψήφιο αριθμό βουλευτών¹⁹.

Όλοι βέβαια οι υποψήφιοι της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είχαν σαφή αντίληψη ότι μπροστά τους διαγραφόταν ένας αγώνας εξαιρετικά δύσκολος και ότι οι αντικειμενικές συνθήκες, έτσι όπως είχαν διαμορφωθεί από το κυβερνών κόμμα και τον Αλβανό Πρόεδρο, δεν ήταν διόλου ευνοϊκές για τη μειονότητα. Ο ίδιος ο εκλογικός νόμος, με την επιβολή του ελάχιστου ποσοστού 4% για τη συμμετοχή ενός κόμματος στη Βουλή, την επιβολή του πλήρους κυβερνητικού ελέγχου επί των εκλογικών επιτροπών, τον αμφίβολο τρόπο σύνταξης των εκλογικών καταλόγων, την προϋπόθεση υποβολής 400 υπογραφών προκειμένου να γίνει αποδεκτή οποιαδήποτε υποψηφιότητα, ήταν σκόπιμα σχεδιασμένοι ώστε να δυσχεράνει την αντιπροσώπευση των μικρών κομμάτων στη Βουλή. Με κριτήριο άλλωστε την ενίσχυση του κυβερνώντος κόμματος είχε γίνει και ο καθορισμός των εκλογικών ζωνών: στην κεντρική και βόρεια Αλβανία, από όπου κατεξοχήν αντλεί τη δύναμή του το Δημοκρατικό Κόμμα, οι εκλογικές ζώνες διευρύνθηκαν και ενισχύθηκαν, ενώ αντίθετα στις περιοχές του νότου και ιδιαίτερα στις μειονοτικές συρρικνώθηκαν: επιπλέον, ελληνικές κοινότητες μεταφέρθηκαν εκλογικά σε μικτές περιοχές, καταπατώντας κάθε κριτήριο γεωγραφικής συνέχειας και εθνικού χαρακτήρα. Στο νέο καθορισμό των εκλογικών ζωνών δεν τηρήθηκε εξάλλου ούτε η αρχή της ύπαρξης 12 χιλιάδων περίπου ψηφοφόρων ανά περιφέρεια, ενώ καμία μέριμνα δεν λήφθηκε για την αντιμετώπιση του ζητήματος μετακίνησης μεγάλης μερίδας του πληθυσμού από το βορρά στο νότο και από το νότο στην Ελλάδα και την απαιτούμενη προσαρμογή των εκλογικών καταλόγων στα νέα δημογραφικά δεδομένα²⁰.

Παρ' όλα αυτά και παρά το γεγονός ότι οι μεθοδεύσεις αυτές δριμύτατα επικρίθηκαν από όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, φαίνεται ότι η κριτική της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε ό,τι αφορούσε τόσο τον ίδιο τον εκλογικό νόμο όσο και τον καθορισμό των εκλογικών ζωνών υπήρξε σχετικά ήπια. Διαμαρτυρίες διατυπώθηκαν βέβαια για το γεγονός ότι τελικά ο Αλβανός Πρόεδρος δεν είχε τηρήσει τη συμφωνία που είχε επιτευχθεί με τα δεκατέσσερα αλβανικά κόμματα για το σχεδιασμό του νέου εκλογικού

18. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 21.5.1996.

19. Συνέντευξη του Κ. Μακαριάδη στο *Λαϊκό Βήμα*, 8.2.1996.

20. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 6.2.1996 και 9.4.1996.

νόμου πάνω στη βάση του παλιού· αντίθετα, είχε προχωρήσει στο σχεδιασμό και του νόμου και των εκλογικών ζωνών με βάση το προσωπικό του πολιτικό συμφέρον. Ο πρόεδρος ωστόσο της ΕΑΔ φέρεται να δήλωσε αργότερα, και μάλιστα σε φιλοκυβερνητική εφημερίδα, ότι η επελθούσα ανακατάταξη των εκλογικών ζωνών ήταν εν μέρει αναγκαία λόγω της αύξησης του αριθμού τους από 100 σε 115 και πάντως το κόμμα του επρόκειτο να διεξαγάγει τον αγώνα του στο πλαίσιο του εκλογικού χάρτη όπως αυτός είχε διαμορφωθεί²¹, μια στάση που προκάλεσε βέβαια πολλά ερωτηματικά και αντιδράσεις τόσο από πλευράς της ΟΜΟΝΟΙΑΣ όσο και των άλλων κομμάτων της αλβανικής αντιπολίτευσης.

Το δικό της ρόλο στη δύσκολη, όπως προδιαγραφόταν, προεκλογική προσπάθεια της μειονότητας έπαιξε και η Αθήνα, αυτή τη φορά όμως με τρόπο περισσότερο διακριτικό και έμμεσο, αποφεύγοντας το λάθος που είχε διαπράξει κατά το παρελθόν να υποστηρίξει ανοιχτά, συντασσόμενη με το σύνολο σχεδόν της διεθνούς κοινότητας, την άνοδο του νυν Προέδρου της Δημοκρατίας στην εξουσία. Η επίσημη πολιτική του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών υπήρξε η τήρηση πλήρους ουδετερότητας έναντι των διαφόρων αλβανικών κομμάτων, καθώς εκείνο που κυρίως ενδιέφερε την ελληνική πλευρά ήταν η ομαλή διεξαγωγή της εκλογικής διαδικασίας και η εξασφάλιση ενός αποτελέσματος που θα δημιουργούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διατήρηση της εσωτερικής σταθερότητας και ηρεμίας στην Αλβανία²². Οι πολιτικές κινήσεις ωστόσο της Ελλάδας, που απέβλεπαν σε μια γενικότερη προσέγγιση και ανάπτυξη των σχέσεων με τη γειτονική Αλβανία (επίσκεψη του Έλληνα Προέδρου της Δημοκρατίας στα Τίρανα, υπογραφή του ελληνοαλβανικού συμφώνου φιλίας και αργότερα της συμφωνίας για την εποχιακή απασχόληση των Αλβανών εργατών στην Ελλάδα και η απόφαση για το άνοιγμα προξενείων στην Κορυτσά και τη Θεσσαλονίκη), πολύ δε περισσότερο η χρονική στιγμή που επιλέχθηκε ώστε να πραγματοποιηθούν οι κινήσεις αυτές, προκάλεσαν ποικίλα σχόλια εκ μέρους των διαφόρων αλβανικών κομμάτων: και αν η άψογη στάση του Έλληνα Προέδρου κατόρθωσε να ανατρέψει την αρχική δυσφορία της αντιπολίτευσης για το «προεκλογικό δώρο» της Αθήνας προς τον Αλβανό Πρόεδρο²³, στην υπογραφή ωστόσο της συμφωνίας για την εποχιακή απασχόληση των Αλβανών —σημείο που αποτελούσε την αιχμή του δόρατος της προεκλογικής εκστρατείας όλων των αλβανικών κομμάτων— και το άνοιγμα των δύο προξενείων εννέα μόλις ημέρες πριν από

21. *Albania*, 6.4.1996.

22. *Ελευθεροτυπία*, 19.5.1996.

23. *Ελευθεροτυπία*, 22.3.1996 και *Koha Jonë*, 23.3.1996.

τις εκλογές η αντιπολίτευση δεν μπορούσε να δώσει παρά μόνο αυτή την ερμηνεία. Λαβή άλλωστε για τέτοιου είδους σχόλια και εκτιμήσεις έδωσε το ίδιο το Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο έσπυσε να εκμεταλλευτεί για προπαγανδιστικούς λόγους τόσο την επίσκεψη του Έλληνα Προέδρου όσο και την επίμαχη συμφωνία, παρουσιάζοντάς την ως αποκλειστική επιτυχία της αλβανικής κυβέρνησης και ως έκφραση της σαφούς υποστήριξης της επίσημης Ελλάδας προς τον Αλβανό Πρόεδρο προσωπικά²⁴.

Τα γεγονότα που επακολούθησαν και οι συνθήκες υπό τις οποίες διεξάχθηκαν τελικά οι αλβανικές εκλογές είναι λίγο ως πολύ γνωστά και επαλήθευσαν δυστυχώς τις πιο δυσόιωνες προβλέψεις. Η βία και η νοθεία που μεταχειρίστηκαν οι υποστηρικτές και τα όργανα του κυβερνώντος κόμματος έλαβαν τέτοιες διαστάσεις, ώστε εξανάγκασαν αρκετά από τα κόμματα της αντιπολίτευσης (της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένης) να προβούν την ίδια εκείνη ημέρα σε κοινή δήλωση αποχής από το υπόλοιπο της εκλογικής διαδικασίας, κατηγορώντας τον Αλβανό Πρόεδρο και την κυβέρνηση ως υπεύθυνους για το κλίμα τρομοκρατίας που είχε επικρατήσει. Παρόμοιες εκτιμήσεις διατυπώθηκαν και από τους παρατηρητές που είχαν κληθεί να εποπτεύσουν τις αλβανικές εκλογές και από τους διεθνείς οργανισμούς και τις ξένες κυβερνήσεις²⁵.

Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την ελληνική μειονότητα, η εκλογική διαδικασία και τα πρώτα αποτελέσματα που δόθηκαν στη δημοσιότητα έμελλαν να προκαλέσουν μία από τις σοβαρότερες κρίσεις που έχουν καταγραφεί στη σύγχρονη πορεία της. Όπως αναφέρθηκε ήδη, αφού ξεπέρασε τους αρχικούς της ενδοιασμούς και τις αμφιταλαντεύσεις η Ένωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ανακοίνωσε την ίδια εκείνη ημέρα της 26ης Μαΐου την απόφασή της να μην αναγνωρίσει τα αποτελέσματα των εκλογών, συντασσόμενη με τα υπόλοιπα κόμματα της αντιπολίτευσης. Τέσσερις ωστόσο ημέρες αργότερα «μετά από ανάλυση της κατάστασης που διαμορφώθηκε και εφόσον έγινε εν μέρει αποδεκτό ότι υπήρξαν παραβάσεις του εκλογικού νόμου και η Κεντρική Εκλογική Επιτροπή αποφάσισε την επανάληψη του πρώτου γύρου σε ορισμένες εκλογικές ζώνες, το προεδρείο της ΕΑΔ αναθεωρεί την προηγούμενη θέση του και δηλώνει ότι θα πάρει μέρος στο δεύτερο γύρο των εκλογών»²⁶, μια απόφαση που πυροδότησε οξύτατες διαμάχες στους κόλπους της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και όχι μόνο.

Πολλά έχουν μέχρι στιγμής γραφεί για τα αίτια που οδήγησαν στην υπανα-

24. *Rilindja Demokratike*, 19.5.1996.

25. Λεπτομέρειες για τα βίαια γεγονότα που έλαβαν χώρα τόσο την ημέρα εκείνη των εκλογών όσο και κατά τις επόμενες ημέρες, βλ. F. Schmidt, «Election Fraud Sparks Protests», *Transit*, 2/13 (28.6.1996), 38-39, καθώς και τον ελληνικό και ξένο τύπο των ημερών.

26. *Ελευθεροτυπία*, 31.5.1996.

χώρηση αυτή τα περισσότερα συγκλίνουν στην άποψη ότι υπήρξε αποτέλεσμα ενός είδους «παζαρέματος» μεταξύ του Δημοκρατικού Κόμματος και του προέδρου της ΕΑΔ —άποψη που ενισχύθηκε μάλιστα ύστερα από τη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των προέδρων των δύο κομμάτων στις 29 Μαΐου²⁷— κατά το οποίο η συμμετοχή της Ένωσης στην αλβανική Βουλή θα ανταμειβόταν με την εκλογή του ίδιου του προέδρου της από το ψηφοδέλτιο επικρατείας (εφόσον δεν είχε κατορθώσει να εκλεγεί στην περιφέρεια του Δελβίνου όπου είχε θέσει υποψηφιότητα), καθώς και άλλων βουλευτών του κόμματός του²⁸. Ανεξάρτητα από το αν παρόμοιες απόψεις ευσταθούν ή όχι, γεγονός είναι ότι τα επίσημα αποτελέσματα, όπως αυτά ανακοινώθηκαν με μεγάλη καθυστέρηση από το αλβανικό κράτος, αφήνουν πολλά περιθώρια αμφιβολιών: πρώτον, ενώ σύμφωνα με τα αποτελέσματα που έδωσε στη δημοσιότητα η Κεντρική Εκλογική Επιτροπή στις 28 Μαΐου η ΕΑΔ κέρδιζε μεν την εκλογική ζώνη 114 του Δελβίνου–Αγίων Σαράντα, αλλά παραπέμπονταν στο δεύτερο γύρο οι εκλογικές ζώνες 111 και 112 του Αργυροκάστρου²⁹, αντίθετα σύμφωνα με τα αποτελέσματα που η ίδια Επιτροπή εξέδωσε στις 30 Μαΐου η Ένωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων φερόταν να έχει κερδίσει και τις δύο εκλογικές ζώνες 114 και 112 από τον πρώτο γύρο³⁰, δεύτερον, ενώ σύμφωνα πάντα με τα αποτελέσματα της 30ής Μαΐου στον πρώτο γύρο των εκλογών έλαβαν μέρος 1.963.344 ψηφοφόροι επί συνόλου 2.204.002 εγγεγραμμένων, σύμφωνα με τα τελικά αποτελέσματα των δύο γύρων και των επαναληπτικών εκλογών της 16ης Ιουνίου η ΕΑΔ έλαβε 66.529 ψήφους και ποσοστό 4,04% επί συνόλου 1.646.481 ψήφων³¹, σύνολο ωστόσο που δεν προκύπτει από πουθενά!

Όπως και αν έχουν τα πράγματα, η απόφαση της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να συμμετάσχει τόσο στο δεύτερο γύρο όσο και στις επαναληπτικές εκλογές που διεξάχθηκαν σε 17 εκλογικές ζώνες, όπου ο Αλβανός Πρόεδρος προβαίνοντας σε έναν τακτικό ελιγμό υπό το βάρος των διεθνών πιέσεων είχε αποδεχθεί να πραγματοποιηθούν λόγω του ότι είχαν σημειωθεί παραβάσεις της εκλογικής διαδικασίας, προκάλεσε όχι μόνο έναν έντονο προβληματισμό στα στελέχη της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και την αντίδραση των άλλων κομμάτων της αλβανικής αντιπολίτευσης που μαζί με την ΕΑΔ είχαν προβεί στην κοινή δήλωση της 26ης Μαΐου για αποχή³², αλλά και την

27. Albanian Telegraphic Agency, 29.5.1996.

28. Για τις απόψεις αυτές βλ. *Ελευθεροτυπία*, 28.5.1996, 29.5.1996, 31.5.1996 και 18.6.1996 και *Επενδυτής*, 20/21.7.1996.

29. Albanian Telegraphic Agency, 28.5.1996.

30. Albanian Telegraphic Agency, 30.5.1996.

31. *Rilindja Demokratike*, 22.6.1996.

32. *Rilindja Demokratike*, 16.6.1996.

απογοήτευση των ιδίων των μελών της μειονότητας και όλων των Βορειοηπειρωτών που είχαν έρθει από την Ελλάδα προκειμένου να ψηφίσουν, οι οποίοι κάποια στιγμή συνειδητοποίησαν ότι τελικά είχαν συμμετάσχει σε ένα «πολιτικό φιάσκο», όπως πολλοί το χαρακτήρισαν³³.

Τη δύσκολη θέση στην οποία βρέθηκε η μειονότητα, εγκλωβισμένη καθώς ήταν στο πολιτικό παιχνίδι που έπαιζαν γύρω της τα αλβανικά κόμματα, ήρθε να επιδεινώσει ακόμη περισσότερο η συμμετοχή του προέδρου της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις εργασίες της νέας Βουλής που συγκλήθηκε την 1η Ιουλίου, από την οποία απείχαν οι βουλευτές του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Μία ημέρα νωρίτερα, στις 30 Ιουνίου, το Γενικό Προεδρείο της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, ύστερα από πολλές αμφιταλαντεύσεις και διαφωνίες, είχε αποφασίσει βέβαια τη συμμετοχή στη Βουλή και των τριών βουλευτών που είχαν τελικά εκλεγεί από τους δύο γύρους, του προέδρου δηλαδή της Ένωσης και των δύο βουλευτών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Επρόκειτο ουσιαστικά για μια απόφαση στην οποία φαίνεται ότι είχε παίξει το ρόλο της και η Αθήνα, η οποία άσκησε πιέσεις προς αυτή την κατεύθυνση επιδιώκοντας να αποσυνδέσει την ελληνική μειονότητα από τις πολιτικές επιλογές του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Ήταν όμως προφανές ότι η τυχόν συμμετοχή των Ελλήνων βουλευτών στην αλβανική Βουλή, λαμβανομένου υπόψη του τρόπου με τον οποίο αυτή είχε εκλεγεί και συγκροτηθεί, θα αποτελούσε πρόκληση για τα δημοκρατικά αισθήματα όχι μόνο του λαού της μειονότητας αλλά και μεγάλου μέρους της αλβανικής κοινής γνώμης και θα δημιουργούσε μια αρνητική υποθήκη για το μέλλον. Εκτιμώντας τη σημασία του παράγοντα αυτού και επιθυμώντας να συμβάλουν κατά το δυνατό στην αρμονική συμβίωση μεταξύ των δύο κοινοτήτων, οι δύο εκλεγμένοι βουλευτές της ΟΜΟΝΟΙΑΣ αποφάσισαν τελικά να μη συμμορφωθούν με τις επιταγές του Προεδρείου τους και, παρά τις έντονες πιέσεις που δέχθηκαν και από την Αθήνα, να μη συμμετάσχουν στην αλβανική Βουλή³⁴.

Η κρίση που ξέσπασε στους κόλπους της μειονότητας με αφορμή το ζήτημα της αναγνώρισης ή μη των εκλογικών αποτελεσμάτων και τη σκοπιμότητα της συμμετοχής στις κοινοβουλευτικές εργασίες δεν έμελλε δυστυχώς να σταματήσει εκεί· τα πράγματα οξύνθηκαν ακόμη περισσότερο όταν άρχισαν να πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι τελικά ο πρόεδρος της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ήταν αποφασισμένος να παράσχει την υποστήριξή του στο νεοεκλεγέν Δημοκρατικό Κόμμα — πριν ακόμη από τη σύγκληση της Βουλής φέρεται να είχε δηλώσει, απαντώντας στα αιτήματα της αντιπολίτευσης για νέες

33. *Ελευθεροτυπία*, 11.6.1996.

34. *Ελευθεροτυπία*, 15.7.1996 και *Επενδύτης*, 20/21.7.1996.

εκλογές, ότι αυτό που χρειαζόταν η χώρα δεν ήταν τόσο η επανάληψη των εκλογών, καθώς δεν θα υπήρχαν ουσιαστικές διαφορές στα αποτελέσματα, όσο η ψήφιση του Συντάγματος³⁵, ενώ μετά από συνάντησή του με τον Αλβανό πρωθυπουργό και τον πρόεδρο του Δημοκρατικού Κόμματος δήλωσε σε αλβανική εφημερίδα «είμαστε κόμμα συμπολίτευσης»³⁶ και λίγες ημέρες αργότερα έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στη νέα αλβανική κυβέρνηση που σχηματίστηκε³⁷. Η στάση αυτή πυροδότησε την εκδήλωση μιας δριμύτατης επίθεσης εναντίον του εκ μέρους όχι μόνο των δύο Ελλήνων βουλευτών, αλλά και άλλων στελεχών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και της ίδιας της ΕΑΔ, οι οποίοι κατηγορήσαν τον πρόεδρο του κόμματος για εξυπηρέτηση των προσωπικών του πολιτικών φιλοδοξιών, για τακτική ασυμβίβαστη με το πολιτικό πρόγραμμα και τις επιλογές της ΕΑΔ, μια τακτική που είχε οπωσδήποτε δυσαρεστήσει τον πληθυσμό της μειονότητας και είχε καταστήσει το κόμμα εντελώς αναξιόπιστο. Δεν παρέλειψαν μάλιστα να τονίσουν ότι, ενόψει της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί, ήταν πλέον πολύ πιθανή μια ρήξη στη συνεργασία μεταξύ μειονότητας και ΕΑΔ³⁸. Η κρίση, επομένως, που υπέβρασε στις σχέσεις μεταξύ της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ήδη από την αρχή του χρόνου και που είχε αρχικά συγκαλυφθεί λόγω της ανάγκης για ενότητα ενόψει των επικείμενων εκλογών, έκανε και πάλι την εμφάνισή της αυτή τη φορά κατά τρόπο δραματικό.

Η εικόνα αυτή της σύγκρουσης και ο τρόπος με τον οποίο είχε προβληθεί και είχε γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης από τον αλβανικό τύπο συντάραξε βαθειά και απογοήτευσε τη μειονότητα. Αμήχανη μπροστά στις δυσάρεστες εξελίξεις, ανήμπορη να κατανοήσει και να ερμηνεύσει το ρόλο που έπαιξε και εξακολούθουσε να παίζει η Αθήνα απέναντι στα πολιτικά τεκταινόμενα στην Αλβανία, ξεκίνησε την πορεία της προς τις εκλογές για την ανάδειξη της νέας ηγεσίας της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, οι οποίες επρόκειτο να πραγματοποιηθούν στις 28 και 29 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, μια πορεία που καθρεφτίζει πολύ αποκαλυπτικά την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρισκόταν εκείνη τη στιγμή.

Το πνεύμα που κυριάρχησε καθ' όλο το διάστημα που μεσολάβησε από το καλοκαίρι ως τα τέλη Σεπτεμβρίου ήταν αυτό της έντονης κριτικής και του προβληματισμού για την έως τότε πολιτεία της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, τα επιτεύγματα και τις αποτυχίες της, τους στόχους και την προοπτική της για το μέλλον. Τα ίδια τα αποτελέσματα των εκλογών του Μαΐου, ανεξάρτητα από τα γεγονότα που επακολούθησαν, έδειχναν καθαρά ότι η οργάνωση είχε χάσει μεγάλο

35. *Rilindja Demokratike*, 23.6.1996.

36. *Koha Jonë*, 5.7.1996.

37. *Reuter*, 8.8.1996.

38. *Reuter*, 3.8.1996 και 8.8.1996.

μέρος από τα ερείσματά της στο λαό της μειονότητας και επομένως μεγάλο μέρος της εκλογικής της δύναμης — το σύνολο των 66.529 ψήφων που έλαβε η Ένωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ποσοστό 4,04%) και η ανάδειξη 3 μόνο βουλευτών οπωσδήποτε δεν ήταν δυνατό να θεωρηθούν ως ικανοποιητικά, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η ΟΜΟΝΟΙΑ προσδοκούσε προεκλογικά να ξεπεράσει το ποσοστό του 7-8% και να αναδείξει όχι λιγότερους από 3-4 βουλευτές. Ασφαλώς, στην παρατηρηθείσα συρρίκνωση της εκλογικής δύναμης των Ελλήνων συνετέλεσαν αποφασιστικά και άλλοι παράγοντες: οι ανώμαλες συνθήκες υπό τις οποίες διεξάχθηκαν τελικά οι αλβανικές εκλογές, η εκτεταμένη βία και νοθεία που εφαρμόστηκαν από το καθεστώς, η αλλοίωση των εκλογικών καταλόγων που στέρησε τη δυνατότητα σε πολλούς από τους Βορειοηπειρώτες που είχαν έρθει από την Ελλάδα να ψηφίσουν, αλλά και η μειωμένη σε γενικές γραμμές προσέλευση Βορειοηπειρωτών από την Ελλάδα σε σχέση με το παρελθόν³⁹. Περισσότερο όμως από όλα, το χαμηλό ποσοστό που έλαβε η ΕΑΔ στις εκλογές του Μαΐου πρέπει να εκληφθεί ως μία σαφής έκφραση της δυσπιστίας που ένιωθε ο λαός της μειονότητας όχι μόνο απέναντι στην Ένωση, εξαιτίας των αμφιλεγόμενων πολιτικών της κινήσεων και επιλογών, αλλά και απέναντι στην ίδια την ΟΜΟΝΟΙΑ, στο ρόλο της ως του επίσημου και αποκλειστικού εκπροσώπου της μειονότητας και στην αποτελεσματικότητα και αποφασιστικότητά της για την προάσπιση των εθνικών της δικαιών. Προχωρώντας ένα βήμα περισσότερο, ήταν ταυτόχρονα η έκφραση της αβεβαιότητας και του αδιεξόδου που απειλούσε τη μειονότητα, της πικρίας και της απογοήτευσής της έναντι του ελληνικού κράτους, το οποίο είχε ουσιαστικά στηρίξει την πολιτική του Αλβανού Προέδρου και είχε παραμελήσει όχι μόνο τους Έλληνες που εξακολουθούσαν να ζουν στην Αλβανία, αλλά και εκείνους που είχαν έρθει στην Ελλάδα σε αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Κοινή ήταν η πεποίθηση ότι η ΟΜΟΝΟΙΑ αντιμετώπιζε κατά το διάστημα εκείνο τη σοβαρότερη κρίση που είχε εκδηλωθεί στους κόλπους της από τη στιγμή ακόμη της πρώτης συγκρότησής της και ότι θα μπορούσε να υπάρξει προοπτική για το μέλλον μόνο στην περίπτωση που τα στελέχη της θα αντιμετώπιζαν με σοβαρότητα και υπευθυνότητα την κατάσταση. Ασφαλώς πολλά ήταν όσα είχε έως τότε επιτύχει η οργάνωση για τη συσπείρωση και χειραφέτηση του Ελληνισμού, την ομαλή συμβίωσή του με τον αλβανικό λαό, την παράλληλη πορεία των δύο κοινοτήτων προς τον εκδημοκρατισμό. Εξίσου πολλά όμως ήταν και τα λάθη της, με οδυνηρές μερικές φορές συνέπειες για

39. Τα Νέα, 27.5.1996 και 28.5.1996 και *Ελευθεροτυπία*, 28.5.1996. Ανάλογες πληροφορίες δημοσιεύουν όλες σχεδόν οι ελληνικές εφημερίδες εκείνων των ημερών.

την ίδια τη μειονότητα⁴⁰. Αυτό που περισσότερο από όλα της καταλογιζόταν ήταν η ολιγωρία της στην αποτελεσματική προβολή και διεκδίκηση των εθνικών δικαιών της μειονότητας τόσο στο πλαίσιο του αλβανικού κράτους όσο και διεθνώς, η ασάφεια σε ό,τι αφορούσε την πολιτική της φυσιογνωμία και η έλλειψη συλλογικής και συγκροτημένης άποψης γύρω από τους στρατηγικούς της στόχους, η αδυναμία της να καταστεί σεβαστός και αξιόπιστος συνομιλητής των ανώτατων κρατικών αρχών για τα δίκαια της μειονότητας, η αδυναμία της να παρακολουθήσει και να παρέμβει αποτελεσματικά στις εξελίξεις του πολιτικού σκηνικού της χώρας, η αδράνεια και εν πολλοίς η αδιαφορία που επέτρεψαν να παρεισφύσουν στις τάξεις της άτομα που καπηλεύτηκαν τις ελπίδες της μειονότητας και την οδήγησαν πολλές φορές σε δραματικές περιπέτειες και οριακές καταστάσεις. Η ολιγωρία και η ανεπάρκεια της ΟΜΟΝΟΙΑΣ άφησαν πίσω τους πολλά κενά, τα οποία έσπευσαν να καλύψουν άλλα κόμματα ή άτομα εξυπηρετώντας τους δικούς τους στόχους⁴¹.

Όπως τόνιζαν όλες οι πλευρές, αυτό που προείχε τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή ήταν η αναζήτηση ενός οράματος που θα παρέσυρε τη μειονότητα σε μία εκ νέου δυναμική ανοδική πορεία και αυτός ήταν ο στόχος προς τον οποίο θα έπρεπε να αποβλέπουν στο εξής όλες οι προσπάθειες για τη θεσμική αναδιοργάνωση και αναβάθμιση του ρόλου της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Η νέα ηγεσία που θα προέκυπτε από τις προγραμματισμένες για την 28η και 29η Σεπτεμβρίου γενικές εκλογές στην οργάνωση θα είχε ασφαλώς πολλά προβλήματα να αντιμετωπίσει, περισσότερο από όλα όμως αποστολή της θα ήταν να εξασφαλίσει για τη μειονότητα έναν καινούργιο ρόλο στο πολιτικό και κοινωνικό αλβανικό γίγνεσθαι, να αποκαταστήσει την κλονισμένη εμπιστοσύνη του λαού απέναντί της και να άρει την παρατηρούμενη αμφισβήτηση του ρόλου της ως του μόνιμου και νόμιμου εκφραστή των δικαιών της μειονότητας, να επεξεργαστεί και να προβάλλει μια ξεκάθαρη στρατηγική για τη συγκράτηση της μειονότητας στα πατρώα της εδάφη και τη μελλοντική της προκοπή⁴². Μοναδικός δρόμος που οδηγούσε στην έξοδο από το τέλμα όπου είχε πέσει και σε μια επιτυχημένη πορεία προς τα εμπρός ήταν η αλλαγή προσώπων και αυτό ήταν το αίτημα και ταυτόχρονα το σύνθημα με το οποίο όλες οι πλευρές έλαβαν μέρος στις εκλογικές διαδικασίες που θα οδηγούσαν στην ανάδειξη του νέου προεδρείου της οργάνωσης.

Και πράγματι το αίτημα για αλλαγή προσώπων φαίνεται ότι τελικά έγινε πραγματικότητα, καθώς τα αποτελέσματα των εκλογών ανέδειξαν ένα νέο

40. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 10.9.1996.

41. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 13.9.1996.

42. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 24.9.1996.

προεδρείο, που καλούνταν πλέον να ενεργήσει γρήγορα και αποτελεσματικά ώστε να δώσει εκ νέου στην οργάνωση την αξιοπιστία και τη δυναμική που της χρειαζόταν⁴³. Πρώτος και άμεσος στόχος εκείνη τη στιγμή ήταν βέβαια η ανασύνταξη των δυνάμεων της ΟΜΟΝΟΙΑΣ, αλλά και ολόκληρης της μειονότητας, και η μεγιστοποίηση της προσπάθειας προκειμένου να ανακτηθεί το χαμένο έδαφος ενόψει των νέων αλβανικών εκλογών, αυτή τη φορά για την τοπική αυτοδιοίκηση, που είχαν προγραμματιστεί για τις 20 Οκτωβρίου του ίδιου έτους. Η αλήθεια είναι ότι ο χρόνος που είχε στη διάθεσή της η οργάνωση για την προετοιμασία και διεξαγωγή του προεκλογικού της αγώνα ήταν πάρα πολύ σύντομος (λιγότερο από ένας μήνας), η πρόκληση όμως ήταν μεγάλη, καθώς η ίδια η ΟΜΟΝΟΙΑ θεωρούσε την παρουσία των Ελλήνων στις διάφορες βαθμίδες της τοπικής αυτοδιοίκησης ως εξαιρετικά σημαντική και τη διατήρηση των κεκτημένων στον τομέα αυτό —οι προηγούμενες τοπικές εκλογές του 1992 είχαν αναδείξει τρεις νομάρχες, έναν δήμαρχο, εννέα επάρχους και 6.000 περίπου μέλη νομαρχιακών και δημορχιακών συμβουλίων ελληνικής καταγωγής⁴⁴— ως το ελάχιστο που η μειονότητα θα επιχειρούσε να διεκδικήσει⁴⁵. Γι' αυτό και η νέα ηγεσία της καλούσε επανειλημμένα το λαό της μειονότητας σε ενότητα, συσπείρωση και συστράτευση, ενώ ταυτόχρονα απηύθυνε έκκληση στους Βορειοηπειρώτες που κατοικούσαν και εργάζονταν στην Ελλάδα να συμμετάσχουν στις εκλογές προς στήριξη των υποψηφίων της ΟΜΟΝΟΙΑΣ⁴⁶.

Τα αποτελέσματα των εκλογών της 20ής Οκτωβρίου, ωστόσο, δεν υπήρξαν ικανοποιητικά, αν και από πολλές πλευρές χαρακτηρίστηκαν ως αναμενόμενα: η εκλογική δύναμη της μειονότητας συρρικνώθηκε αισθητά, με αποτέλεσμα να χαθούν οι νομαρχίες (Αργυροκάστρου, Δελβίνου και Αγίων Σαράντα) και η δημορχία (Αγίων Σαράντα) που είχε κερδίσει η μειονότητα το 1992 και να μειωθεί δραστικά ο αριθμός των εκλεγμένων μελών των νομαρχιακών και δημορχιακών συμβουλίων (σε 900 περίπου): η ΟΜΟΝΟΙΑ κατόρθωσε μόνο να εξασφαλίσει την εκλογή εννέα επαρχών στις περιφέρειες του νότου. Πολλοί ήταν οι παράγοντες στους οποίους αποδόθηκε τελικά η αποτυχία αυτή: το περιορισμένο χρονικό διάστημα που είχε στη διάθεσή της η οργάνωση προκειμένου να ξεπεράσει τα εσωτερικά της προβλήματα και την κρίση αξιοπιστίας που είχε υποστεί, η πτώση του πολιτικού κύρους της ίδιας της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (μέσα από την οποία εκπροσωπήθηκε και πάλι πολιτικά και συμμετείχε στις εκλογές η μειονότητα) που

43. Για τα αποτελέσματα των εκλογών και τη σύνθεση του νέου προεδρείου βλ. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 1.10.1996 και 4.10.1996.

44. *Ελευθεροτυπία*, 22.10.1996.

45. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 5.7.1996.

46. *Η Φωνή της Ομόνοιας*, 15.10.1996.

είχαν προκαλέσει οι τοποθετήσεις και οι κινήσεις της κατά τους τελευταίους μήνες, η περιορισμένη εν γένει δραστηριοποίηση και η μερική μόνο αποτελεσματικότητα των προηγούμενων εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης στον τομέα της ανάπτυξης των ελληνικών περιοχών, η αδιαφορία τέλος και η απροθυμία των Βορειοηπειρωτών της Ελλάδας να συμμετάσχουν σε μια εκλογική διαδικασία, για την οποία υπήρχαν πολλές υπόνοιες ότι δεν επρόκειτο να διεξαχθεί ελεύθερα και δημοκρατικά, όπως άλλωστε είχε συμβεί μόλις τον προηγούμενο Μάιο⁴⁷.

Η εκλογική ήττα αναζωπύρωσε και πάλι, όπως άλλωστε ήταν φυσικό, το γενικότερο προβληματισμό γύρω από τη δομή, τη δράση και τους στόχους της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και έθεσε εκ νέου υπό αμφισβήτηση το βάσιμο της πολιτικής αντιπροσώπευσης της μειονότητας μέσω της Ένωσης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τότε άρχισαν για μία ακόμη φορά να ακούγονται έντονα οι φωνές που καλούσαν σε ανασυγκρότηση, σε αλλαγή νοοτροπίας και μεθοδολογίας στο πλαίσιο της οργάνωσης, αλλά και σε αναθεώρηση της τακτικής που είχε έως τότε ακολουθηθεί σε ό,τι αφορούσε το βαθμό συμμετοχής της μειονότητας στις γενικότερες αλβανικές πολιτικές εξελίξεις.

Η νίκη του Δημοκρατικού Κόμματος στις τοπικές εκλογές, προϊόν μιας περισσότερο διακριτικής αυτή τη φορά νοθείας⁴⁸, είχε κατά κάποιον τρόπο νομιμοποιήσει τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών του Μαΐου και είχε ισχυροποιήσει ως ένα βαθμό τη θέση του κόμματος στην εξουσία. Στο πλαίσιο αυτό και με δεδομένη αφενός την εξασθένηση της αντιπολίτευσης λόγω των εσωτερικών της προβλημάτων και αφετέρου την πιθανότητα υποβολής προς ψήφιση στη Βουλή ενός νέου σχεδίου Συντάγματος, η εμμονή των δύο Ελλήνων βουλευτών της ΟΜΟΝΟΙΑΣ στην απόφασή τους για αποχή θα απομόνωνε ίσως τη μειονότητα από τα πολιτικά τεκταινόμενα και θα δημιουργούσε μια αρνητική υποθήκη για το μέλλον. Έτσι, όχι μόνο η νέα ηγεσία της οργάνωσης αλλά και οι δύο Έλληνες βουλευτές άρχισαν πλέον να προσανατολίζονται σταθερά προς την υιοθέτηση μιας νέας γενικότερης αντίληψης και τακτικής, που θα οδηγούσε σταδιακά και στην αναθεώρηση της αρχικής τους απόφασης και τη συμμετοχή τους μελλοντικά στις εργασίες του αλβανικού Κοινοβουλίου⁴⁹.

Οι ραγδαίες, ωστόσο, και ταυτόχρονα δυσάρεστες εξελίξεις που έλαβαν χώρα στη γειτονική Αλβανία τους πρώτους μήνες του επόμενου χρόνου με α-

47. Η Φωνή της Ομόνοιας, 25.10.1996 και 8.11.1996.

48. Για τις συνθήκες υπό τις οποίες διεξάχθηκαν οι τοπικές εκλογές βλ. F. Schmidt, «Bolsteering an Image of Democracy», *Transition*, 2/24 (29.11.1996), 43-45, καθώς και τον τύπο εκείνων των ημερών.

49. *Επενδυτής*, 9.11.1996.

φορμή την κατάρρευση των παρατραπεζικών σχημάτων που λειτουργούσαν κατά την τελευταία πενταετία άλλαξαν άρδην το πολιτικό σκηνικό και βύθισαν τη χώρα στο χάος, ανατρέποντας τους όποιους προγραμματισμούς και αποφάσεις της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και των βουλευτών της. Η ανατροπή της κυβέρνησης του Δημοκρατικού Κόμματος, ο σχηματισμός νέας πολυκομματικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό προερχόμενο από τις τάξεις του Σοσιαλιστικού Κόμματος και η προκήρυξη νέων εκλογών, για τον Ιούνιο του ίδιου έτους, υπήρξαν τα πρώτα μέτρα που προκρίθηκαν και εφαρμόστηκαν ως οι μοναδικές λύσεις που θα οδηγούσαν τη χώρα στην έξοδο από τη βαθειά κρίση στην οποία είχε περιπέσει. Συμμετέχοντας στη γενικότερη αντίδραση ενάντια στην οικονομική διαφθορά και τον αυταρχισμό του καθεστώτος, η ελληνική μειονότητα ένωσε την τύχη της με την τύχη του αλβανικού λαού και δήλωσε έτσι την παρουσία της και την αποφασιστικότητά της να διεκδικήσει ένα ρόλο περισσότερο ενεργό στην πολιτική ζωή του τόπου. Η εξέλιξη των πραγμάτων, απρόβλεπτη προς στιγμήν υπό τις παρούσες περιστάσεις⁵⁰, μένει τώρα να δείξει αν τελικά οι προσπάθειες αυτές θα ευοδωθούν (και με την ελλαδική υποστήριξη) ή αν το βάρος της οικονομικής καταστροφής και της πλήρους πολιτικής και κοινωνικής αποσύνθεσης του αλβανικού κράτους θα αποδειχθεί συντριπτικό και για τη μειονότητα.

50. Η συγγραφή του παρόντος άρθρου ολοκληρώθηκε στις αρχές Απριλίου 1997.